

El finançament de l'arquitectura religiosa a Inca a través de la documentació testamentària (1229-1349)

Guillem Alexandre Reus Planells

Doctor en Història de l'Art per la Universitat Autònoma de Barcelona. guillaumearp@hotmail.com

doi: 10.3306/JELINCA.22.45

Paraules clau: església, Inca, llegat, testament, promotor, construcció.

Resum. *La conquesta catalana del 1229 va significar la caiguda de la dominació musulmana de l'illa de Mallorca, la qual cosa va comportar la desaparició de tot un sistema polític i social, però també de la cultura i la llengua àrab, i per descomptat, de la religió islàmica.*

A partir d'aquell moment la religió que es va imposar va ser el cristianisme. Els nous colons varen desenvolupar una extensa xarxa eclesial arreu de Mallorca que va suposar la construcció de nombrosos temples: esglésies parroquials, conventuals, hospitalàries, capelles palatines, sufragànies... Aquesta gran implantació d'edificis religiosos fou possible gràcies a la promoció i protecció que arribà de la mà de la monarquia, però també hi varen participar bisbes, gremis i nobles. Tanmateix, no podem oblidar l'ajuda econòmica que aportà el poble menut a través de nombroses deixes testamentàries amb la intenció, per una banda, d'ajudar a la construcció dels edificis, però, de l'altra, també amb l'objectiu d'assegurar-se la salvació eterna en el moment de deixar aquest món.

Keywords: church, Inca, legacy, will, promoter, construction.

Abstract. *The Catalan conquest of 1229 meant the fall of the Islamic domination of the island of Mallorca, which led to the disappearance of an entire political and social system, but also of Arab culture and language, and of course, of the Islamic religion.*

From that moment on, the religion that prevailed was Christianity. The new settlers developed an extensive ecclesiastical network throughout Mallorca. Which led to the construction of numerous temples: parish churches, convents, hospitals, palatine chapels, suffragettes... This great implantation of religious building was possible thanks to the promotion and protection that came from the hand of the monarch, but bishops, guilds and nobles also took part. However, we cannot forget the financial help provided by the citizens and people from the villages and towns through numerous testamentary bequests with the intention, on the one hand, of helping with the construction of the building, but on the other, with the aim of ensuring be salvation at the time of leaving this world.

1. INTRODUCCIÓ

La creació del Regne de Mallorca a partir de l'arribada al poder del rei Jaume I, gràcies a la conquesta catalana de l'illa el 1229 i la posterior formació de la Corona de Mallorca a partir del regnat de Jaume II (1276), són dos fets històrics durant els quals, entre altres conseqüències importants, hi destaca la fundació, la creació i la posterior construcció d'un més que notable nombre d'edificis religiosos que durant el segle XIII i XIV anaren arrebossant el paisatge de les Illes Balears en un primer moment, i de la resta dels territoris que formaven la Corona mallorquina després. Aquesta explosió constructiva no hauria estat possible sense l'impuls i el suport que l'Església va rebre per part del poder reial. Així doncs, primer el rei conqueridor i, seguidament, els seus successors, sobretot Jaume II i Sanç I i, en menor mesura, Jaume III, fomentaren des d'un primer moment la creació de parròquies, propiciaren l'establiment dels ordes monàstics mitjançant la fundació de convents i facilitaren la construcció d'altres esglésies gràcies a importants donacions econòmiques i territorials.

Si alguna cosa ha caracteritzat l'època que es tracta en aquest estudi és, precisament, la riquesa que es va arribar a generar una vegada haver conclòs el Repartiment de Mallorca entre el rei i els seus magnats i, per suposat, durant la major part del regne privatiu. En el cas de les Illes, la importància econòmica vengué donada pel desenvolupament d'un important comerç marítim a través de la mar Mediterrània, però establint també llaços comercials amb les Canàries, Portugal, Flandes i Anglaterra. Els principals productes importats amb què el Regne de Mallorca feu negoci foren espècies, tints i sedes que provenien de les rutes orientals, pells que es produïen a Sardenya i a Castella, llanes que arribaven d'Anglaterra i de Flandes, però també cal destacar el desenvolupament d'un important comerç d'esclaus (Carreras i Martí, J., 1996; 84). Pel que fa a l'exportació dels productes locals, des de les Balears s'exportava bàsicament oli, vi i figues. Tanmateix també fou molt important l'exportació de la sal eivissenca, una riquesa que, per altra banda, l'illa ja explotava des de l'època fenícia.

Tot aquest progrés econòmic que el Regne de Mallorca i, per afegit, els diferents territoris mallorquins continentals experimentaren durant bona part del segle XIII i quasi durant tota la primera meitat del segle XIV tengué com a conseqüència directa un significatiu augment demogràfic que, alhora, provocà un desenvolupament urbanístic de les ciutats i de les viles.

2. QUI FOREN ELS PROMOTORS QUE FEREN POSSIBLE LA CREACIÓ DE LA XARXA ARQUITECTÒNICA RELIGIOSA A LA CORONA DE MALLORCA?

Sens dubte, un dels promotors més importants en la construcció i el desenvolupament de la xarxa arquitectònica religiosa fou la monarquia.

En aquest sentit, cal tenir en compte un factor cabdal, i que rau en la forta religiositat i espiritualitat que envoltava els membres de la família reial del casal de Barcelona i, especialment, la família reial mallorquina. D'aquesta manera, molts dels actes que duïen a terme el rei Jaume I i la seva esposa Violant d'Hongria, que fou la germana de santa Isabel, ja donaven fe de la importància que tenien per a ells les qüestions religioses. A més a més, sabem que el rei En Jaume fou un gran devot de la Mare de Déu, fet que quedà demostrat amb la consagració de la mesquita aljama, futura catedral de Mallorca, a Nostra Dona Santa Maria. Molt probablement aquesta profunda religiositat se li havia accentuat per mor d'haver estat educat durant la seva infantesa pels cavallers del Temple. Tanmateix, aquest impuls devocional a la Verge Maria, amb les conseqüents fundacions edilícies sota la seva advocació, és un fenomen molt habitual en tot l'àmbit catòlic de l'època.

No debades l'orde del Temple fou un dels més beneficiats en el Repartiment de Mallorca. Aquest intens sentiment religiós fou heretat també pel seu fill, el rei Jaume II de Mallorca, i tota la seva família reial, així com també arrelà en els posterior reis de Mallorca, Sanç I i Jaume III. A més a més, Jaume II i, en general, tota la família reial mallorquina va estar molt relacionada amb el franciscanisme. La vinculació amb l'orde de Sant Francesc va tenir molt a veure amb el fet que Ramon Llull fos el seu mentor juntament amb el dominic Ramon de Penyafort, de qui n'adquirí el fervor religiós. Tanmateix, aquesta devoció a sant Francesc també era contemplada en altres casals reials com Aragó o Sicília. La reina Esclaramunda, esposa de Jaume II, també fou una il·lustre devota del sant d'Assís, talment com ho demostra el seu testament, en què estan documentades diverses donacions econòmiques als convents franciscans de la Ciutat de Mallorca, de Perpinyà i de Vilafranca de Conflent. Tot i la influència del franciscanisme en la família reial mallorquina, la monarquia també ajudà econòmicament i afavorí la fundació d'altres ordes religiosos, i l'establiment de tota una xarxa hospitalària a diferents ciutats i viles dels territoris mallorquins. Jaume II i Esclaramunda de Foix varen saber transmetre als seus fills una educació fortament religiosa dotada d'una espiritualitat molt significativa. Basti recordar que dos fills de Jaume II de Mallorca seguiren també les passes del franciscanisme. L'infant Jaume de Mallorca (1274-1330), el seu primer fill, renuncià a la Corona el 1299 i es feu franciscà en el convent de Sant Francesc de Perpinyà. El mateix camí seguí el sisè fill del rei, l'infant Felip de Mallorca (1324-1335), que fou regent durant la minoria d'edat de Jaume III (1324-1335) i que després, molt influenciat pel franciscanisme, arribà a ser abat de Sant Pau de Narbona (Reus i Planells, G. A., 2011; 160). Per altra banda, Sança de Mallorca (1284-1345), filla també de Jaume II, es casà amb Robert d'Anjou, qui es convertí en rei de Nàpols a partir de 1309. Malgrat aquest casori, sabem del gran misticisme i forta espiritualitat de la reina Sança, i que feu que a la mort del seu marit Robert entràs al convent napolità de Santa Clara (edificat entre 1310 i 1340), del qual havia estat la fundadora. Finalment, l'infant Ferran de Mallorca (1278-1316) es casà per segona vegada amb Isabel d'Íbelin, i tengueren un fill de nom també Ferran (1317-1343), que a l'edat de tretze anys feu els vots per entrar a l'orde franciscà.

Tot i la importància que tengué la monarquia en la promoció de l'arquitectura religiosa, no podem oblidar que el desenvolupament d'aquesta arquitectura gaudí d'una gran i no menys important influència per part d'altres promotors, que gràcies a la seva ajuda econòmica feren possible que des que Jaume I conquerís Mallorca el 1229 fins a la mort del darrer monarca mallorquí, Jaume III el 1349, s'edificassin prop de 250 edificis religiosos arreu de tots els territoris que conformaren la Corona de Mallorca. Així doncs, a més de la monarquia, els altres promotors foren els bisbes, les universitats, la noblesa i l'aristocràcia dels pobles i les ciutats, els gremis, les confraries, els ordes religiosos i també les donacions d'altres feligresos, així com les deixes testamentàries dels ciutadans d'arreu. Tota aquesta promoció i recaptació econòmica fou cabdal a l'hora de contribuir a la fundació i la construcció d'esglésies parroquials i sufragànies, de convents i hospitals o, fins i tot, de la mateixa seu catedral, mare de la diòcesi. Cal tenir en compte que molts bisbes acudien juntament amb el monarca a l'acte fundacional del nou temple, que es duia a terme mitjançant la benedicció i la posada de la primera pedra de l'església en qüestió, però també fundaven confraries que es dedicaven a la recaptació econòmica que era destinada a l'obra del temple, o hi contribuïen de forma directa fent donacions econòmiques, com passà a Perpinyà o a la mateixa Ciutat de Mallorca, entre molts altres llocs.¹ Els jurats de les universitats també solien contribuir en l'edificació de temples, a vegades aportant diners, obrers o terrenys per a la construcció.

Però, d'entre tots ells, voldria destacar la importància que tenien les aportacions fetes per la població en general, formada per la noblesa, els gremis i el poble menut, a diferents temples que s'anaven construint en aquella època. És en aquest punt on entra en joc un fet que canviarà, en part, la tipologia de les esglésies gòtiques fins ara construïdes, i és que, davant la demanda de poder fer enterraments dins les esglésies, els frares de Sant Domingo foren autoritzats l'any 1227 a poder realitzar aquesta pràctica dins els seus temples conventuals. Fou per mor d'això que, a partir de llavors, les esglésies dels predicadors començaren a envoltar-se de capelles que foren aixecades als murs laterals, entre els contraforts. Com és natural,

1 "Par cette même charte, Berenguer Batlle adressait d'ailleurs un nouvel appel à la charité publique, fondait une confrérie, dite de Saint-Blaise, chargée de recueillir les fonds et appliquait les rentes des bénéfices vacants de Saint-Jean à la construction de la nouvelle église" (Ponsich, P., 1953; 140).

"La contribució dels bisbes a les obres de la seu és desigual. Els primers que presenciaren la nova edificació, Guillem de Vilanova i Ramon de Cortsaví hi destinaren 250 i 100 lliures, respectivament. tot i que Berenguer Batlle hagués pogut tenir un paper rellevant en el finançament de les obres, no en tenim cap prova clara, mentre que el seu successor, Antoni des Collell sabem que dictà mesures per canalitzar recursos cap a la fàbrica: ordenà que les rendes de les vacants de totes les esglésies parroquials i d'altres beneficis fossin destinades a les obres i taxà les prebendes i dignitats amb una quantitat que le beneficiari no podia evitar pagar. D'Antoni de Galiana coneixem la seva aportació personal a les obres del segon tram, la qual fou de 200 lliures, tal com indica el llibre d'obra de 1373-74. El bisbe franciscà Pere de Cima impulsà l'acabament del segon tram i el seu escut que es veu al primer pinacle de la nau major, al costat nord, pot ser un indicatiu del patrocini. Durant el seu bisbat ja es pensà en la possibilitat d'iniciar les obres del tercer tram i es començà el portal del Mirador. Desconeixem quina va poder ser l'aportació de Lluís de Prades, ja que no es té constància de cap llegat personal ni del dictat de mesures per fer front a la construcció" (Domenge i Mesquida, J. 1997; 87).

Fig. 1. Ninxol d'enterrament al claustre de Sant Francesc de Palma.

aquesta pràctica d'enterraments s'amplià als altres ordes religiosos, però també a la resta d'esglésies, parroquials, catedrals, hospitalàries i sufragànies. A més a més, els monestirs, els convents i les col·legiats també empraren els seus claustres com a lloc d'enterrament (fig. 1). Val a dir que, durant l'edat mitjana, cada parròquia disposava d'un fossar o cementeri parroquial que era situat al voltant de l'església, i el mateix passava amb alguns convents o monestirs. A part de les nombroses almoines, que tant els nobles com el poble en general aportaven en vida per a la construcció de les esglésies, també destaquen les deixes testamentàries.

D'aquesta manera el poble s'assegurava una més que possible salvació, però, per altra banda, en molts de casos, segons la quantitat de l'aportació, tendrien l'oportunitat de ser enterrats a dins els temples. Ara bé, al mateix temps, també depenia de l'estament social i de la importància de la deixa a l'hora de ser enterrat en un lloc o en un altre de l'església. Com més important era l'estament social de la persona en qüestió, més a prop del presbiteri era enterrat. Així, els membres de la Casa Reial solien fer-se enterrar als presbiteris o a les capelles absidals dels temples (els reis de Mallorca, Jaume II [+1311] i Jaume III [+1349], a la capella de la Trinitat de la Seu de Mallorca; la infanta Esclaramunda de Mallorca [+1371], a la capella Reial de la Seu de Mallorca; o els infants germans Isabel [+1303] i Ferran de Mallorca [+1316] i Isabel de Sabran [+1315], muller de Ferran, a l'absis de l'església de Sant Domènec de Perpinyà). Per suposat, els bisbes també eren enterrats en llocs preferents dels temples, sobretot catedralicis (el bisbe Ramon de Torrella [+1266], a l'absidiola de la nau lateral esquerra de la Seu de Mallorca, i el bisbe Berenguer Batle [+1348], a la capelleta de Santa Eulàlia situada a la capella Reial de la Seu de Mallorca). De la mateixa manera, moltes de les capelles laterals d'esglésies parroquials, conventuals, catedralícies, etc., pertanyien a famílies nobles que pagaven a l'església en qüestió certes quantitats de diners per poder disposar d'aquestes capelles, lloc on durant tota la vida es feien dir misses i lloc també on serien enterrats quan deixassin aquest món. Moltes vegades és possible saber a qui pertanyien, bé sigui per la documentació o també pels escuts d'armes que es troben als murs de la capella, al retaule o bé a la clau de volta. Un altre lloc d'enterrament elegit per les famílies nobles eren els claustres conventuals, col·legials o catedralicis.

A vegades, també es donava el cas que un mateix ciutadà deixava diners per a l'obra de diverses esglésies que s'estaven construint alhora.

Pel que fa a la important xarxa eclesiàstica que s'anà teixint durant els segles XIII i XIV en els diferents territoris del Regne de Mallorca, diversos documents ens permeten conèixer el mecenatge i la promoció a diverses parròquies, fundacions d'ordes religiosos, hospitals i capelles, per als quals van tenir una gran importància la participació econòmica de les confraries, les almoines rebudes de la mà dels feligresos, a més de les de la Casa Reial de Mallorca i de l'important ajut rebut per part de les famílies nobles.

3. LA DEIXA TESTAMENTÀRIA COM A FONT DOCUMENTAL EN EL FINANÇAMENT DE LES OBRES DE CONSTRUCCIÓ D'ESGLÉSIES

Una vegada que el rei i el bisbe havien autoritzat la fundació i la posterior construcció d'un edifici religiós, eren sens dubte la recaptació d'almoines, la fundació de beneficis i les deixes testamentàries les principals fonts d'ingressos que permetien la continuació de les obres d'un temple o bé el seu engrandiment.

Són molt nombrosos els documents que s'han conservat de l'època que permeten conèixer el gran nombre de testaments que es feien a favor de l'Església. En el cas de Mallorca, tota aquesta documentació es troba a diferents arxius, com per exemple a l'Arxiu del Regne de Mallorca, l'Arxiu Diocesà del Bisbat de Mallorca, l'Arxiu Capitular de Mallorca, tots tres a Palma, i també a la major part dels arxius parroquials, conventuals i municipals de ciutats i viles de l'illa.

4. EL DESENVOLUPAMENT DE L'ARQUITECTURA RELIGIOSA INQUERA I LA FORMACIÓ DEL PAISATGE MONUMENTAL URBÀ ENTRE 1229 I 1349

Tant l'arqueologia com la historiografia posen de manifest que les Balears formaren part del món musulmà entre els anys 902 i 1229. En aquell temps, el nostre arxipèlag rebé el nom d'"Illes Orientals d'Al-Andalus". Durant aquella època, Inkan, a més de ser una alqueria islàmica, fou també cap del *djuz* o districte que portava el mateix nom. A banda de l'actual terme municipal inquer, també formaven part d'aquest districte les terres de Selva, Mancor de la Vall, Campanet, Búger i sa Pobla. Durant la dominació àrab, l'alqueria d'Inkan ja destacava d'entre les altres per ser una de les més importants i més grans de Mallorca. Malgrat que no s'hagin trobat restes arqueològiques ni fonts documentals que ho confirmin, es dona per certa la hipòtesi que almanco dues de les esglésies construïdes a partir de la conquesta catalana foren aixecades en el mateix solar que fins llavors havien ocupat les

mesquites. Ara per ara, l'any 1241 n'apareix documentada una d'elles, la qual pertanyia a Ramon Fresner, i que estava situada dins la porció dels homes de Barcelona (Pérez i Martínez, Ll. i Coll i Tomàs, B., 1988: doc. 77-73; Reus i Planells, G. A., 2014: 153), terres que estaven ubicades al nord-est de l'antiga alqueria inquera. Tot sembla indicar que aquesta mesquita hauria pogut estar situada en el solar que actualment ocupa l'església del monestir de Sant Bartomeu. Per altra banda, una altra mesquita podria també haver ocupat el solar de l'església parroquial de Santa Maria la Major.

La ciutat d'Inca constitueix el municipi mallorquí que, després de Palma, va gaudir durant l'edat mitjana d'un major desenvolupament arquitectònic referit a la construcció d'esglésies. En el segle XIII, durant els regnats de Jaume I d'Aragó i de Jaume II de Mallorca es constata la fundació de fins a quatre esglésies, i en el segle XIV, en temps de la regència de l'infant Felip de Mallorca, s'hi fundà el segon convent franciscà de l'illa.

Diferents notes referides a aquests temples constitueixen el document en què se cita per primera vegada l'església en qüestió. Així doncs, en el mes de juliol de 1242 s'esmenta per primera vegada el primer "capellà d'Inca", que nomia Arnau Balaguer (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 90).² Acte seguit, el 3 de febrer de 1245 ens apareix la primera menció al cementeri inquer, que segons el document quedaria situat tot just darrere l'actual església parroquial de Santa Maria la Major (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 90).³ Aquestes dues referències documentals semblen indicar que per aquelles dates l'església parroquial de Santa Maria d'Inca ja devia existir. Alguns anys més endavant, concretament dia 5 de maig de 1250, es fa referència al puig de Sant Bartomeu d'Almadrava, topònim que segurament ja indica l'existència d'aquell temple (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).⁴ Amb referència a l'església hospitalària de la Sang, la primera notícia de la seva existència apareix en una deixa testamentària del 2 de novembre de 1271 (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 96).⁵ Encara dins el context del segle XIII, però durant el regnat de Jaume II de Mallorca, apareix citada per primera vegada l'església de Santa Magdalena del Puig en una deixa testamentària de dia 30 de juliol de 1284 (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 96). L'any 1325, durant la regència de l'infant Felip de Mallorca (1324-1335), el papa Joan XXII signava a Avinyó una butlla papal que constata la fundació del nostre convent franciscà. Molt probablement, Felip de Mallorca pogué influir en aquesta fundació (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 217 i 222). Sembla ser que les obres de l'església haurien començat algun temps abans de 1341 (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 227), per ventura devers l'any 1339, en aquest cas, ja durant l'època del rei Jaume III de Mallorca.

2 ARM, ECR. 342, f. 161 v.

3 RT, d. 124, p. 62.

4 ARM, ECR 343, f. 254 v.

5 ARM, ECR 344, f. 140 v.

5. LA DOCUMENTACIÓ TESTAMENTÀRIA DE L'ESGLÉSIA INQUERA DURANT L'ÈPOCA DE LA CORONA DE MALLORCA

ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA D'INCA (1242)

En el cas de l'església parroquial de Santa Maria d'Inca, abans de citar diversos llegats testamentaris, cal també esmentar una sèrie de documents que posen de manifest l'existència del temple:

- "En un document datat del mes de juliol de 1242 s'esmenta a Arnau Balaguer, capella d'Inca. El document en qüestió i en poder de Balaguer, firma Egídia, muller de Bernat Porter, un escrit pel qual aquests esposos reconeixen un deute a Guillem de Riufort i es comprometen a pagar-lo per la propera festa de Sant Miquel" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 90).⁶
- "El 3 de febrer de 1245, a un establiment del bisbe de Mallorca, trobam la primera referència al cementeri, situat a la vila puix confronta amb una casa de Llorenç Draper, és prop d'una vinya a la vora del camí que va a Selva, dins la porció dels homes de Barcelona" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 90).⁷
- "El 14 d'abril de 1248, el papa Innocenci IV, des de Lió, posa sota la protecció de la Seu Apostòlica els béns de les 35 parròquies de Mallorca, a petició del Bisbe Ramon de Torrelles, entre les quals apareix esmentada Santa Maria d'Inca amb totes les seves pertinences" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 91).⁸

A continuació s'exposen tota una sèrie de documents amb les diferents deixes testamentàries per l'obra de l'església de Santa Maria. Alguns d'aquests documents ens aporten altres informacions sobre la nostra primera església parroquial:

- "El primer document que ens parla de l'obra de la primera església inquera data del mes de juliol de 1256, en el testament de Maria Cizaya, que entre d'altres, deixa 7 sous a l'obra i 3 al capellà. En aquests moments, sabem que el rector de la parròquia era mestre Guerau, el primer rector d'Inca del que tenim notícies" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 92).⁹
- "Una altra deixa testamentària de l'església d'Inca, de 100 sous, és la que va fer en testament Guillema, viuda de Bernat de Sant Joan, el febrer de 1271" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 92).¹⁰

6 ARM, ECR 342, f. 161 v.

7 RT, d. 124, p. 62.

8 ACM, perg. 13.456.

9 ARM, ECR 344, f. 140 v.

10 ARM, ECR 348, f. 11.

Fig. 2. Làpida d'enterrament del capellà Guillem Sabadell, a la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca. Font: Labrés i Martorell, P. J.; Rosselló i Vaquer, R. 1998, Inca en la història 1229-1349. Ajuntament d'Inca, Inca, p. 201.

- "Per altra banda, dia 2 de novembre de 1271 Ponç de Vich deixà 10 sous a l'obra de l'església d'Inca" (Labrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 92).¹¹
- "En el testament de Ramon de Pla, datat de dia 3 d'agost de 1273, deixa en primer lloc 5 sous a l'obra de l'església de Santa Maria d'Inca, que té cementeri en el qual el testador vol ser enterrat. Al rector i als clergues que celebren en la dita església, els deixa 4 sous. A més, deixa també 4 sous als clergues de la parròquia per celebrar misses i 12 sous per la sepultura. Entre els testimonis figura Ponç de Molins, prevere. Signa Jaume Mateu, prevere que serveix l'església de Santa Maria, el qual, per manament del rector, escriu i clou el testament" (Labrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 92).¹²

Del segle XIV, conservam a Inca un document prou important que, encara que no es tracta d'un llegat testamentari, ens proporciona informació cabdal sobre l'església parroquial inquera.¹³

- "Es tracta d'una làpida funerària del rector Guillem Sabadell, que morí a Inca el 3 de desembre de 1329. La làpida resa el següent: 'ací jau Guillem Sabadell prevera qui establí una capellania perpetua. Féu aquesta capela ab altar e féu-i XII aniversaris perpetuals así en la església de Madona Sancta Maria d'Incha. Morí III nonas decembre en l'any de M CCC XXIX. Anima eius requiescat in pace amén' (Labrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 201).¹⁴

11 ARM, Arxiu Torrella, arm. 5, fardell 53, núm. 1.

12 ACM, Sala I, arm 28, taula 8, núm. 14.

13 En aquest cas, l'església parroquial referenciada aquí seria la segona construcció que fou començada cap al 1300. Segons la documentació, aquesta làpida es trobava ubicada a la capella de Sant Miquel d'aquell temple, per tant, això ens confirma que les obres de l'edifici parroquial del segle XIV estaven en marxa, fins i tot, per ventura, ben avançades. Vegeu: Reus i Planells (2014), op. cit., p. 149.

14 BSAL I (1885), núm. 19, p. 8; nota de B. Ferrà.

Actualment, aquesta làpida està conservada al mur situat al costat de la capella del Sant Crist i dels sants patrons, però sabem que originalment, la seva ubicació era la capella de Sant Miquel (fig. 2). Aquesta informació la ns proporciona la institució d'un benefici per part de Guillem Sabadell, el qual havia fet construir dita capella" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 205).¹⁵

Amb referència a deixes testamentàries del segle XIV, cal destacar les següents:

- "El 6 de desembre de 1329, Jaume de Déu, fill de Bonanat va deixar 60 lliures d'obra pia i trià sepultura en l'església de Santa Maria; a l'obra d'aquesta llegà 20 sous i 5 sous a la lluminària de cera que crema davant l'altar de Santa Maria" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 202).¹⁶
- "El 25 de juliol de 1343 feren testament els esposos Bartomeu Ponç i Oliveta, d'Inca. Ell deixà 2 sous a l'obra de Santa Maria d'Inca. Oliveta féu un llegat de 100 lliures d'obra pia, en la qual destinà 5 sous al rector d'Inca pels drets parroquials i 2 sous a l'obra de l'església de Santa Maria.¹⁷ Aquests testaments indiquen que al 1343 encara es feien obres a l'església parroquial" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 202).
- "Ramon Sorell, que féu testament l'11 d'abril de 1345, elegí sepultura al cementeri de l'església de Santa Maria, reservant-se 10 lliures d'obra pia: sos sou eren per la candela de l'església" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 202).¹⁸
- "Igualment elegí sepultura al cementeri de l'església de Santa Maria Pere Duran, que disposà el seu testament el 5 d'abril de 1348, reservant-se 30 lliures per obra pia; 2 sous pel rector, 3 sous per l'obra de l'església, 12 diners al bací de la cera que crema davant l'altar de Santa Maria i 6 diners als altres bacins" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 202).¹⁹

ESGLÉSIA DE SANT BARTOMEU (1250)

L'església de Sant Bartomeu d'Inca fou una església sufragània des de la seva fundació al segle XIII fins a 1534, any en què les monges de l'orde jeroni s'hi establiren i hi fundaren un monestir de clausura. La primitiva església fou edificada damunt el puig d'Almadrava, ubicat dins la porció dels homes de Barcelona.

¹⁵ J. ROSSELLÓ, *Registra collationum...*, FRB I, p. 144-145.

¹⁶ ARM, S-6, f. 103-130.

¹⁷ ARM, Macià Aragó A-2, f. 17.

¹⁸ ARM, Macià Aragó A-2, f. 60 v.

¹⁹ AHN, Clero, carp. 129, n. 14.

- "La primera referència que trobam documentada és del 5 de maig de 1250 i és toponímica. En ella hi apareix citat el puig de Sant Bartomeu d'Almadraba. Molt probablement, aquesta denominació indicaria ja la seva existència" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).²⁰
- "Maria Cizaya deixa a l'any 1256 un llegat de 12 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).²¹
- "Hi ha un document datat del 2 de març de 1262 que parla del camí que va a l'església de Sant Bartomeu d'Inca prop del camí que va a Almadraba" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).²²
- "Per altra banda, Ponç de Vich llega 3 sous a Sant Bartomeu dia 2 de novembre de 1271" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).²³
- "En un altre testament de Ramon de Pla, datat de dia 3 d'agost de 1273, deixa a aquesta església la quantitat de 12 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 94).²⁴

Durant el segle XIV també trobam diversos testaments a on se citen llegats a l'església de Sant Bartomeu d'Inca, entre d'altres:

- "Bartomeu Martorell de Muro deixà 2 sous en el seu testament de 27 de març de 1315 a Sant Bartomeu d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 213).²⁵
- "Jaume de Déu d'Inca li deixà 2 sous en el seu testament datat de dia 16 de febrer de 1316" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 213).²⁶
- "A l'obra de Sant Bartomeu deixà també 2 sous na Seguina, muller de Ramon de Sant Martí el 5 de juliol de 1320" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 213-214).²⁷
- "Una altra deixa de 6 diners consta en el testament de Bernat de Juyac el 1322" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).²⁸

²⁰ ARM, ECR, 348, f. 320.

²¹ ARM, ECR 344, f. 140 v.

²² ARM, ECR, 348, f. 11.

²³ ARM, ECR, 348, f. 11.

²⁴ ARM, AGGC 28, f. 39 v-40.

²⁵ ACM, perg. 8.286.

²⁶ ARM, Supl. 6, f. 130.

²⁷ APM, lligall 1, n. 15.

²⁸ ARM, Miquel Terriola T-400, f. 7v.

- "Bartomeva Olzina, muller d'Esteve Domingo de Campanet fa també una deixa el 1323" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).²⁹
- "Guillem Declòs de Muro també deixà 6 diners el 24 d'abril de 1324" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).³⁰
- "Jaume de Far, prevere de Sant Miquel de Campanet, deixà 3 sous l'u de juliol de 1341" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).³¹
- "Altres deixes a Sant Bartomeu són les de Bartomeu Ponç i la seva muller Oliveta d'Inca, del 25 de juliol de 1343" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).³²
- "Un darrer llegat testamentari és l'inquer Pere Duran que llegà 12 diners a l'obra de la dita capella el 5 d'abril de 1348" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).³³

ESGLÉSIA DE LA SANG DE L'HOSPITAL (1271)

A la vila d'Inca, devers l'any 1270, es construï un hospital per poder atendre tant la gent malalta com també la gent pobra. Era certament una fundació benèfica, i entre les seves diverses estances tenia una capella o església que era dedicada al Sant Crist de l'Hospital. Com a la resta d'edificis religiosos, també les obres de l'església hospitalària foren sufragades en part gràcies a les deixes testamentàries del poble:

- "La primera notícia que tenim de la seva existència està datada el 2 de novembre de 1271 en un llegat de 5 sous que li fa Ponç de Vich en el seu testament" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 96).³⁴
- "A l'any 1279, dona Berenguera de Biosca, de Bellver (Sant Llorenç des Cardassar), li deixà 12 diners (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).³⁵
- "En el testament d'Arnau Figuerola, també de la vila de Bellver, fa una deixa de 12 diners l'any 1281 al nostre hospital" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).³⁶

29 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 9.

30 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 16.

31 ARM, Macià Aragó A-1, f. 22.

32 ARM, Macià Aragó A-2, f. 17.

33 AHN, Clero, carp. 129, n. 14.

34 ARM, ECR 344, f. 140 v.

35 ARM, ECR 348, f. 316.

36 ARM, ECR 350, f. 193 v.

- "També de Bellver, Maria, muller de Pere Redós, l'any 1283 llegà 12 diners a l'hospital inquer" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).³⁷
- "El 1280 Eliseda, muller de Guillem Llitera, de Montuïri, deixà 2 sous" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).³⁸
- "L'any 1282, un altre montuïrer, Guillem Pujol deixà igualment 12 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).³⁹
- "L'any 1284, Ramona, viuda de Pere Vidal de Sant Joan de Sineu, llegà també 12 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118).⁴⁰
- "El mateix any de 1284, Saurina, muller de Jaume de Sant Joan, deixà dos sous a l'hospital d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118-119).⁴¹

ESGLÉSIA DE SANTA MAGDALENA DEL PUIG (1284)

En el segle XIII i damunt el puig d'Inca fou construïda l'església de Santa Maria Magdalena. A dia d'avui, aquesta és l'única església inquera que conserva íntegrament la seva aparença gòtica primitiva pròpia de l'arquitectura del repoblament. Algunes de les deixes testamentàries foren:

- "Saurina, muller de Jaume de Sant Joan, deixà en testament atorgat el 30 de juliol de 1284 dos sous a la capella de Santa Magdalena del Puig d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 118-119).⁴²
- "El 27 de desembre de 1297 Berenguer Martorell de Muro feu una altra deixa testamentària de 12 diners a l'obra de la capella de Santa Maria Magdalena d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 119).⁴³

En el segle XIV, diversa gent d'arreu de Mallorca deixà constància als seus testaments de diversos llegats a Santa Magdalena del puig:

- "Bernat Virgili de Sóller deixà a la capella del nostre Puig 2 sous en testament el 10 d'octubre de 1308" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).⁴⁴

37 ARM, ECR 350, f. 257 v.

38 ARM, ECR, 350, f. 15 v.

39 ARM, ECR, 350, f. 199.

40 ARM, ECR, 349 f. 240.

41 J. COLI, Història del puig de Santa Magdalena d'Inca, p. 14.

42 J. COLI, Història del puig de Santa Magdalena d'Inca, p. 14.

43 ACM, perg. 8.070.

44 AHN, Clero, carp. 96, n. 15.

- "Guillem Peralta de la ciutat de Mallorca, també deixà 2 sous a la capella del puig d'Inca el 1312" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214).⁴⁵
- "Jordà Bennàsser de Campanet, Jaume Bennàsser de Santiani i dona Puntina de Campanet, el 26 de juliol de 1329, feren llegats consemblants a la capella del puig d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 214-215).⁴⁶
- "Dimitre Cerdà de Muro llegà a Santa Magdalena sis diners pel novembre de 1337" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁴⁷
- "El 12 d'agost de 1338, Dolça, muller de Pere Cifre, deixà 12 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁴⁸
- "Igualment el 1339 hi ha diversos llegats: Margalida Ferrer, viuda de Guillem Garbau deixà 12 diners l'11 de març" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁴⁹
- "El 14 de maig de 1339, Caterina, muller de Pere de Sant Celoni deixà 6 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵⁰
- "Dolça, viuda de Berenguer Alpicat de Muro, deixà 4 diners el 21 de juny de 1339" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵¹
- "En el mateix any de 1399, també Ramon Martí d'Alcúdia, oriünd de Tarragona deixà 12 diners i per altra banda, Valença, muller de Martí Guerau de Pollença deixà 6 diners" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵²
- "Del 23 de juliol de 1341 és el testament del cavaller Guillem Sa Verderna que llegà a l'obra de Santa Maria Magdalena, 5 sous" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵³
- "Dona Saura de Mallorca, filla del noble Sanç, germanastre de Jaume III, pensà també en Santa Magdalena d'Inca en llegar, pel juliol de 1342, 5.000 sous a repartir entre convents de frares i monges i capelles de Ciutat i de la part forana" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵⁴

45 AHN, Clero, carp. 97, n. 18.

46 Arxiu Seguí de Campanet. Llibre primer d'actes de Bartomeu de Gabellí (1753).

47 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 7 v.

48 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 23.

49 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 30 v.

50 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 32 v.

51 ARM, Miquel Terriola T-400, f. 33 v.

52 ARM, Macià Aragó, A-i, f. 11v i 14.

53 E. AGUILÓ, Excursió a Inca... BSAL, 3 (1890), p. 256.

54 R. ROSSELLÓ, "El puig de Santa Magdalena. Notes històriques". Dijous Bo, Inca, 1985, p. 5.

- "L'u d'abril de 1348 li deixà 12 sous Francina, viuda del ciutadà Jaume Beyla" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁵⁵

ESGLÉSIA DEL CONVENT DE SANT FRANCESC (1325)

En el segle XIV arribà a Inca des de Barcelona una comunitat de frares franciscans. En un primer moment, dins el primer quart del segle, s'instal·laren de manera provisional en una casa, fins que al voltant de mitjan segle començaren la construcció del seu convent i per descomptat de l'església que dedicarien al pare de l'orde, sant Francesc d'Assís.

Fig. 3. Portal gòtic del segle XIV amb l'escut del bisbe Pere Cima damunt, a l'església de Sant Francesc d'Inca. Font: Pieras Salom, G. 2001. Inca fotogràfica. Gràfiques Mallorca, Inca, p. 115.

Del l'establiment dels framenors a la nostra ciutat, llavors vila, se'n conserva diversa documentació, tant referida a la fundació i l'establiment com a llegats testamentaris, que de ben segur degueren ajudar tant a la construcció de l'església com al convent en general. Tanmateix en aquest cas s'ha de mencionar que és l'únic temple inquer del qual disposam de documentació referent a dos promotors que influïren de forma directa en l'inici i la finalització de les obres de construcció.

Així doncs, segons l'historiador Josep Barberí i Santceloni (1766-1826), l'inici de la construcció de l'església gòtica de Sant Francesc d'Inca hauria estat possible gràcies a la promoció de Guerau Llull, descendent directe de la

⁵⁵ J. ROSSELLÓ, Els pergamins de l'arxiu parroquial de Santa Creu, I, p. 98.

família de Ramon Llull i que era l'amo de l'alqueria de Biniatró, situada al terme de Campanet. L'altre important promotor d'aquest temple hauria estat fra Pere Cima, franciscà que hauria propiciat la finalització de l'església essent bisbe de Mallorca, entre els anys 1375 i 1390 (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 227).⁵⁶

Per altra banda, l'historiador Joan Binimelis i Garcia (1538-1616) afirma que damunt el portal principal del temple franciscà inquer va veure l'escut d'armes del bisbe Cima (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 233).⁵⁷ Certament, aquest escut és encara ben visible a una fotografia de l'any 1922,⁵⁸ ja que, tot i que l'església gòtica fou substituïda per l'actual en el segle XVIII, el portal gòtic original i l'escut foren conservats fins a la desafortunada reforma duita a terme l'any 1975 (fig. 3).

Encara, un altre historiador, Antoni Furió i Sastre (1798-1853), afirma que els escuts dels Llull i del bisbe Cima, principals promotors d'aquesta església, varen desaparèixer quan el temple medieval fou destruït i substituït per l'actual (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 233).⁵⁹

- "Dia 1 de gener de 1325, des d'Avinyó, el papa Joan XXII signà la bul·la 'Sinceræ vestrae religionis', adreçada al custodi i frares menors de Barcelona autoritzant la fundació d'un nou convent de l'Orde franciscà a Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 215).⁶⁰

Referits a l'església de Sant Francesc, trobam tota una sèrie de llegats testamentaris per a sufragis pels difunts:

- "Gersenda, muller de Joan Mestre de Muro, deixà una almoïna l'any 1339 perquè els franciscans d'Inca li celebrassin 25 misses en ser morta" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶¹
- "L'1 de juliol de 1341, Jaume Far, prevere de Sant Miquel de Campanet, llegà 5 sous als menors d'Inca perquè li celebrassin misses per la seva ànima" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶²

56 Barberí, J. 1807. Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu natural de Palma capital del reyno de Mallorca, religiosa gerónima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca: con un apéndice histórico de dicha villa. Imprenta de Melchor Guasp. Palma, p. 32.

"El obispo Cima reemplazó con la bóveda actual de la iglesia de San Francisco de Palma el artesonado con el que se había principiado a cubrir la iglesia. Por esta razón se puso el escudo de sus armas en cinco claves de la bóveda. También los conventos de S. Francisco de la villa de Inca y de Ciudadela hallaron en el obispo Cima su más conocido protector": Pons Pastor, A. 1915. "Fr. Pedro de Cima. Décimo obispo de Mallorca (1378-1390)". Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, tom XV, núm. 425. Palma.

57 Binimelis, J. 1927. Nueva historia de la isla de Mallorca y de otras islas a ella adyacentes: dirigida a los Ilustres Señores Jurados del Reino de Mallorca: año 1593. Tomo IV. Imp. de J. Tous. Palma, p. 157.

58 Vegeu: Pieras Salom, G. 2001. Inca fotogràfica. Gràfiques Mallorca. Inca, p. 115.

59 Furió i Sastre, A. 1988. Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares. Luis Ripoll. Palma, p. 140.

60 Edició de C. EUBEL, Bullarium franciscanum, tom V, Roma 1898, doc. 562, p. 281-2.

61 ARM, Miquel Terrida, T-401, f. 32 v.

62 ARM, Macià Aragó, A-1, f. 22.

- "Dia 26 d'abril de 1341 el governador escriví al batle i al rector d'Inca sobre les desavinences entre aquest i els franciscans de la vila pels drets funeraris; també manifestava que havien sorgit disputes pels llegats testamentaris a l'obra de la fàbrica de l'església dels menors" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶³
- "Fra Antoni Saoner, el 18 d'agost de 1341, reclamà a Dolça, muller de Pere Maimó, hereva de Jaumeta, quer era viuda d'Arnau Salze, 11 lliures deixades al convent" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶⁴
- "El 25 de juliol de 1343 feu testament Oliveta, muller de Bartomeu Ponç d'Inca, la qual nomenà marmessors el seu germà Guerau Llull i sa mare Seguina. Tot i que volia ser enterrada al convent de Sant Domingo de Ciutat, deixà, entre altres llegats, 5 sous als framenors d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶⁵
- "Una altra dona emparentada amb els Llull de Campanet, Caterina, deixà 5 sous als franciscans d'Inca el 1345 perquè li celebrassin misses" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶⁶
- "Pere Duran, el 5 d'abril de 1348, llegà 10 sous perquè li diguessin misses a Sant Francesc d'Inca" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 226).⁶⁷

A banda de la gent inquera, també molta gent de la rodalia de la nostra vila (Muro i Campanet) deixà importants llegats als franciscans inquers a l'hora de redactar els seus testaments. En destaquen els següents:

- "L'amo de l'alqueria de Biniatró de Campanet, Guerau Llull, feu un llegat als framenors d'Inca en el seu testament davant el notari Martí Aragó" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 227).⁶⁸
- "El 5 d'abril de 1348, Pere Duran d'Inca deixà 20 sous a l'arcada que els mercaders han de fer a l'església dels frares menors" (Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R., 1998, 227).⁶⁹

Aquesta darrera deixa testamentària ens confirma que, vers la meitat del segle XIV, la construcció de l'església gòtica de Sant Francesc encara no havia acabat.

---

63 ARM, AH 2, f. 18.

64 ARM, AH 2, f. 88 v.

65 ARM, Macià Aragó, A-2, f. 17.

66 ARM, Macià Aragó, A-2, f. 57.

67 AHN, Clero, carp. 129, 14.

68 J. Barberí. Apéndice histórico..., p. 32.

69 AHN, Clero, carp. 129, núm. 14.

6. APÈNDIX DOCUMENTAL

DOCUMENT 1

1248, abril, 14, Lió.

Butlla *Cum a nobis petitur* del papa Innocent IV mitjançant la qual posa sota la protecció de la Santa Seu tots els béns de l'Església de Mallorca i es fa una relació de la divisió parroquial de l'illa.

Arxiu Capitular de Mallorca, 13456. Original. Llatí.

Edicions:

- J. Villanueva, *Viaje literario a las iglesias de España*, XXI, Madrid, Imprenta Real, 1851, p. 288-289.
- M. Dolç i Dolç (Coord.), *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, volum 9, Palma, Promomallorca, 1989-1997, p. 267-268.
- G. Llompart, J. M. Palou, *Commemoració dels 750è aniversari de la bul·la del Papa Innocenci IV: 1248-1998*, Palma, Col·legi Oficial d'Arquitectes, 1998, s/p.

Transcripció:

INNOCENTIUS episcopus servus servorum dei, Venerabili fratri Episcopo Maioricarum, salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit / rationis ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter tuis iustis postulationibus grato concurrentes assensu, Ecclesiam Maioricarum ad Ro / manam ecclesiam nullo medio pertinentem, cum ecclesiis, castris, villis, hominibus, possessionibus, et aliis bonis que impresentiarum rationabiliter possidet aut in futurum iustis modis prestante domino poterit adipisci, sub beati / Petri et nostra protectione suspicimus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nomina predictorum bonorum presentibus inseri facientes, que talia sunt. In civitate Maioricarum sancte Eulalie, sancte Crucis, santi Jacobi et sancti Michaelis / ecclesie cum omnibus pertinentiis earundem. Sancti Andree, sancti Anthonii et sancte Marie Magdalene monasteria cum capellis dependentibus ad eisdem et omnibus pertinentiis eorundem. In diocesi vero Maioricarum sancte Marie de Barratxino, sancte Marie / de Camino, de Olezono, sancte Marie de Rubines et sancti Petri de Censelis ecclesie cum omnibus pertinentiis earundem. Sancte Marie de Yncha, sancti Laurentii de Silver, sancti Micaelis de Campaneto, de Polentia, de Scorcha et santi / Jacobi de Guinyent ecclesie cum omnibus pertinentiis earundem. Sancti Joannis et sancte Margarete de Muro, sancte Marie de Artano, sancte Marie de Belveher, sancte Marie de Monachor, sancte Marie et sancti Joannis de Filinig ecclesie cum omnibus / pertinentiis suis, Sancti Juliani de Campos, sancte Marie et sancti Petri de Muntueri, sancti Michaelis de Lucomaiori, sancti Marie de Xisneu, sancti Petri de Petra, sancte Marie de Bunyola, sancti Bartholomei de Soler et sancte Marie Vallis

de / Mossa ecclesie cum omnibus pertinentiis suis. Sancti Petri de Sporles, sancte Marie de Podio pungenti, sancti Johannis de Caviano et sancte Marie de Andraxio ecclesie cum omnibus pertinentiis carundem. Domus, possessio / nes et redditus quos habet in Civitate predicta. Possessiones et redditus quos habet in territorio Civitatis eiusdem. Possessiones et redditus quos habet in territoriis de Barrechino, de Cavapossa, de Yncha, de Muro / de Ysneu, de Petra, de Artano, de Campos et de Muntueri villarum. Molendina que habet in Civitate ac diocesi Maioricensi. Possessiones et redditus quos habet in territoriis de Polentia, de Guinyent, de / Monachor, de Filinig, de Podio pungenti, de Cavyano et de Andrax villarum. Possessiones et redditus quos habet in territoriis de Montanis, de Siler, de Spurlis, de Caneto et / de Bunyola villarum et pars quam habet in villa de Yncha, et pars quam habet in villa de Polencia. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre / protectionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri / et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Lugduni XVIII kalendas maii, / pontificatus nostri anno quinto.

Versió catalana de P. J. Llabrés:

Innocenci bisbe, servent dels servents de Déu. Al venerable germà bisbe de Mallorca, salut i benedicció apostòlica. Atès que se'ns demana una cosa justa i honesta, tant la força de l'equitat com la raó exigeixen que la sol·licitud del nostre càrrec ho dugui a terme. Per això assentim de bon grat a la teva justa petició, acollim sota la protecció de sant Pere i nostra, l'Església de Mallorca, subjecta immediatament a l'Església romana, amb les seves esglésies, castells, viles, homes, possessions i altres béns, que en el present posseeix de dret o que, amb l'ajuda del senyor, pugui aconseguir en el futur per mitjans justs, i l'emparam amb el patrocini del present document. Hem fet inscriure els noms dels béns actuals, que són aquests: en la ciutat de Mallorca, les esglésies de Santa Eulàlia, Santa Creu, Sant Jaume i Sant Miquel amb totes les seves pertinences; els monestirs de Sant Andreu, Sant Antoni i Santa Maria Magdalena amb les capelles que en depenen i totes les seves pertinences; en la diòcesi de Mallorca, les esglésies de Santa Maria de Marratxí, de Santa Maria del Camí, d'Alaró, de Santa Maria de Rubines i de Sant Pere de Centelles, amb totes les seves pertinences; les esglésies de Santa Maria d'Inca, de Sant Llorenç de Selva, de Sant Miquel de Campanet, de Pollença, d'Escorca i de Sant Jaume de Guinyent amb totes les seves pertinences, les esglésies de Sant Joan i de Santa Margalida de Muro, de Santa Maria d'Artà, de Santa Maria de Bellver, de Santa Maria de Manacor, de Santa Maria i de Sant Joan de Felanitx, amb totes les seves pertinences; les esglésies de Sant Julià de Campos, de Santa Maria i Sant Pere de Montuïri, de Sant Miquel de Llucmajor, de Santa Maria de Sineu, de Sant Pere de Petra, de Santa Maria de Bunyola, de Sant Bartomeu de Sóller i de Santa Maria de Valldemossa, amb totes les seves pertinences; les esglésies de Sant Pere d'Esporles, de Santa Maria de Puigpunyent, de Sant Joan de Calvià i de Santa Maria d'Andratx, amb totes les seves pertinences, les cases, les possessions i les rendes que té en la dita ciutat; les possessions i les rendes que té en

el territori de lesmentada ciutat, les possessions i les rendes que té en els termes de les viles de Marratxí, de Canarossa, d'Inca, de Muro, de Sineu, de Petra, d'Artà, de Campos i de Montuïri; els molins que posseeix en la ciutat i en la diòcesi de Mallorca; les possessions i les rendes que posseeix en els termes de les viles de Pollença, de Guinyent, de Manacor, de Felanitx, de Puigpunyent, de Calvià i d'Andratx; les possessions i les rendes que té en el terme de les muntanyes, de les viles de Sóller, d'Esporles, de Canet i de Bunyola i la part que té en la vila d'Inca, i la part que té en la vila de Pollença. Que a ningú absolutament no li sigui lícit infringir aquest document de la protecció nostra o gosi anar-hi en contra temeràriament. Si qualcú intentava de fer-ho, ha de saber que correrà en la indignació de Déu omnipotent i dels seus benaventurats apòstols Pere i Pau. Donat a Lió, el dia divuitè abans de les calendes de maig, en l'any quint del nostre pontificat.

DOCUMENT 2

1325, gener, 1

Joan XXII concedeix a la custòdia dels frares menors de Barcelona, dins la província d'Aragó, que puguin rebre un lloc a la vila d'Inca, per establir-hi habitatge, capella i cementeri per a dotze frares del seu orde.

Edicions:

- Edició de Eubel C. 1898. Bullarium franciscanum, tom V. Roma, doc. 562, p. 281-1
- Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R. 1998. Inca en la història, 1229-1349. Ajuntament d'Inca. Inca, p. 282-283.

Dilectis filiis custodi et fratibus ordinis Minorum Barchinonen.

Sincerae vestrae religionis, in qua virtutum Domino devotum et sedulum exhibetis obserquium, promeretur honestas, ut votis vestris in iis praessertim, quae divini cultus augmentum et fidelium animarum salutem respiciunt, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Hinc est, quod nos vestris supplicationibus inclinati, ut in villa, quae Inqua vulgariter nuncupatur, Maioricarum dioc., unum locum ad opus, usum et nomen fratrum vestri oridinis recipere et in eo capellam su oratorium ac domos cum aliis necessariis officinis aedificare et construere et ibidem inhabitare ac coemeterium etiam libere habere valeatis, sine praeiudicio parochialis ecclesiae dictae villae et iuris cuiuslibet alieni (constitutione fel. rec. Bonifatii papae VIII praedecessoris nostri super hoc in contrarium edita non obstante), dum tamen in dicto loco per vos recipiendo duodecim fratres dicti ordinis inibi commorantes honeste et congrue valeant sustentari, auctoritate vobis praesentium indulgemus. Nulli ergo etc.

Datum Avinione, kal. ianuarii, anno nono.

Versió catalana de P. J. Llabrés:

La vostra honradesa en la professió sincera de la vida religiosa, en la qual prestau un servdei devot i diligent al Senyor totpoderós, prou es mereix que,

en la mesura en què Déu ens dóna forces, acollim favorablement els vostres desitjos sobretot pel que fa referència a l'augment del culte diví i a la salvació de les ànimes dels fidels. Per això, inclinant-nos a les vostres peticions, us concedim, amb l'autoritat de les presents lletres, que rebeu en la vila que vulgarment es diu Incha, de la diòcesi de Mallorca, un lloc per a l'activitat, ús i denominació dels frares del vostre Orde, i que hi pugueu edificar i construir una capella o oratori, i unes cases amb altres obradors necessaris, que hi pugueu habitar i que hi pugueu tenir lliurement cementeri, sense perjudici de l'església parroquial de dita vila i del dret de qualsevol altre (tenint en compte el que estableix sobre això la constitució recent del papa Bonifaci VIII, predecessor nostre), sempre que en aquest lloc que rebreu hi puguin viure honestament dotze frares del vostre Orde i s'hi puguin sustentar com cal. Sense res en contra etc.

Signat a Avinyó, en les kalendes de gener, de l'any novè (del nostre pontificat).

DOCUMENT 3

1587, Roma

L'historiador Francesco Gonzaga afirma que l'església del convent de Sant Francesc d'Inca fou construïda sota el patronatge de fra Pere Cima, bisbe de Mallorca entre els anys 1378 i 1390.

Edicions:

- Gonzaga, F. 1597. De origine Seraphicae Religionis Fraciscanae eiusq[ue] progressibus, de Regularis Observanciae institutione, forma administrationis ac legibus admirabiliq[ue] eius propagatione. ex Typographia Diminici Basae. Roma, p. 1022.
- Pons Pastor, A. 1915. "Fr. Pedro Cima. Décimo obispo de Mallorca (1378-1390)". Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, tom XV, núm 425. Palma, p. 305.

Transcripció:

De conuentu S. Francisci Incha, Minoritens hic conventus Incha, quae eius Balearis insulae, quae Mallorca vulgo nuncupatur oppidum est, in seraphici P. Francisci honorem constructus et a 12 fratibus inhabilitatus proxime precedente contemporaneus et in omnibus fere similis est. Nam eius ecclesia, sicut et illius a prefato R. Sima Episcopo edificata exstitit et quod reliquum est operis devotos oppidarios sui authores agnoscit.

Versió catalana de G. A. Reus:

Del convent de Sant Francesc d'Inca, de framenors, es tracta del convent d'Inca, que és una vila de l'illa balear, que vulgarment rep el nom de Mallorca, va ser construït en honor del seràfic Pare Francesc i habitat per 12 frares essent contemporani i semblant a tots els que el varen precedir. La seva església va ser construïda per l'esmentat bisbe Cima, el qual reconeix els operaris i els devots habitants com els autors de la seva obra.

7. REFERÈNCIES

Aguiló, E. de K. 1890. "Excursió a Inca y a'n es Puig de Santa Magdalena." Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, tom III. Palma.

Barberí, J. 1807. Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu natural de Palma capital del reyno de Mallorca, religiosa gerónima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca: con un apéndice histórico de dicha villa. Imprenta de Melchor Guasp. Palma, p. 32.

Binimelis, J. 1927. Nueva historia de la isla de Mallorca y de otras islas a ella adyacentes: dirigida a los Ilustres Señores Jurados del Reino de Mallorca: año 1593. Tomo IV. Imp. de J. Tous. Palma.

Carreras i Martí, J. (dir.). 1996. "Les Balears". Gran Enciclopèdia Catalana, tom 4. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

Coli Llobera, J., 1970. Història de Santa Magdalena del Puig d'Inca. Impremta Durán. Inca.

Domenge i Mesquita, J. 1997. L'obra de la seu. El procés constructiu de la catedral de Mallorca. Institut d'Estudis Baleàrics. Palma.

Ferrà, B. 1885. "Epigrafía". Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, tom I, núm. 19. Palma.

Furió i Sastre, A. 1988. Panorama óptico-histórico-artístico de las Islas Baleares. Luis Ripoll. Palma.

Gonzaga, F. 1597. De origine Seraphicae Religionis Fraciscanae eiusq[ue] progressibus, de Regularis Observanciae institutione, forma administrationis ac legibus admirabiliq[ue] eius propagatione. ex Typographia Diminici Basae. Roma.

Llabrés i Martorell, P. J. i Rosselló i Vaquer, R. 1998. Inca en la història, 1229-1349. Ajuntament d'Inca. Inca.

Pérez i Martínez, Ll. i Coll i Tomàs, B. 1988. Ramon de Torrella, primer bisbe de Mallorca: donats, biografia, sepulcre. Catedral de Palma, Palma.

Pieras Salom, G. 2001. Inca fotogràfica. Gràfiques Mallorca. Inca.

Pons Pastor, A. 1915. "Fr. Pedro Cima. Décimo obispo de Mallorca (1378-1390)." Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, tom XV, núm. 425. Palma.

Ponsich, P. 1953. "La cathédrale Saint-Jean de Perpignan." Études roussillonaises, tome III, 2-3-4. Perpignan, 137-148, pp.

Reus i Planells, G. A. 2011. "Dos claustres barrocs a Inca. Sant Francesc i Sant Domingo. Notes historicoartístiques." XI Jornades d'Estudis Locals. Ajuntament d'Inca. Inca, 155-170, pp.

Reus i Planells, G. A. 2014. "L'art gòtic a Inca. Arquitectura religiosa." XIV Jornades d'Estudis Locals. Ajuntament d'Inca. Inca, 141-160, pp.

Reus i Planells, G. A. 2017. L'arquitectura religiosa en els antics territoris de la Corona de Mallorca, segles XIII-XIV. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona (inèdit).

Rosselló Lliteras, J. 1977. "Registra Collationum Ecclesiae Maioricensis." Fontes Rerum Balearium, vol. 1. Fundació Bartomeu March. Palma.

Rosselló Llitera, J. 1989. Els pergamins de l'arxiu parroquial de Santa Creu, I. Consell Insular de Mallorca. Palma de Mallorca.

Rosselló Vaquer, R. 1985. "El puig de Santa Magdalena. Notes històriques." Dijous Bo. Inca.

